

การเปลี่ยนแปลงบทบาทผู้หญิงม้ง: จากเศรษฐกิจแบบยังชีพสู่เครือข่ายการค้าชาย ระหว่าง พ.ศ.2510-2550

วิศิธา สุริยา*

บทคัดย่อ

ตลาดม้งดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการค้าสำคัญของชุมชนชาวม้งที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ผู้หญิงม้งซึ่งเคยถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ในภาคเกษตรกรรมและภายในครัวเรือนได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้าโดยอาศัยเครือข่ายทางสังคมและเศรษฐกิจที่พวกเขาสร้างขึ้น ตลาดแห่งนี้ไม่เพียงเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง เช่น ผลผลิตทางการเกษตร เสื้อผ้าพื้นเมือง และหัตถกรรม แต่ยังเป็นจุดเชื่อมโยงการค้าระหว่างชุมชนม้งกับตลาดในเมืองเชียงใหม่ บทความนี้มุ่งวิเคราะห์เครือข่ายการค้าของผู้หญิงม้งในตลาดม้งดอยปุยในช่วงระยะเวลาครึ่งศตวรรษ โดยพิจารณาทั้งในแง่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ การบริหารจัดการร้านค้า และความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้ค้าภายในชุมชนและกับผู้ค้าภายนอก ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการค้าขายกลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้หญิงม้งสามารถสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจของตนเอง และขยายบทบาทออกจากกรอบของสังคมปิตาธิปไตยที่เคยจำกัดพวกเขา การเข้าสู่ตลาดและการสร้างเครือข่ายทางการค้าช่วยเพิ่มโอกาสในการต่อรองอำนาจในครัวเรือนและสังคม โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาสามารถเป็นผู้ประกอบการที่มีรายได้เป็นของตนเอง บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมของชุมชนม้งดอยปุย โดยเฉพาะในแง่ของบทบาททางเศรษฐกิจของผู้หญิง การค้าขายจึงเป็นทั้งเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงม้งสามารถต่อรองอำนาจและสร้างตัวตนใหม่ในสังคมร่วมสมัย

คำสำคัญ: ผู้หญิงม้ง, เศรษฐกิจ, การค้าขาย

* สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีจากภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2568

บทนำ

สังคมม้งมักถูกอธิบายผ่านวาทกรรมว่าพัวพันกับยาเสพติด การปลูกฝิ่น ทำให้ไร้เหลือนลอย ไปจนถึงการสร้างมลพิษจากการหาเลี้ยงชีพ ส่วนผู้หญิงม้งก็ถูกนำเสนอภาพแทนให้พวกเธอตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย ถูกกดขี่ข่มเหง ไม่มีบทบาทในสังคม อีกทั้งยังถูกบังคับไม่ให้ออกมาสู่พื้นที่สาธารณะมากนัก อย่างไรก็ตาม สังคมม้งมีพลวัตความเปลี่ยนแปลงไปจากวาทกรรมหลักข้างต้น บทความนี้จึงพยายามอธิบายถึงระบบโครงสร้างสังคมของคนม้งและบทบาทของผู้หญิงม้งที่เปลี่ยนแปลงไปในทางเศรษฐกิจหลังการเข้ามาของรัฐบาลไทยที่พยายามเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านม้งให้มีความทันสมัยมากขึ้น คนม้งจึงต้องปรับตัวให้ตอบสนองกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งทำให้โครงสร้างทางสังคมของพวกเขาเปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงม้งไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจและการครอบงำของระบบต่างๆ อีกต่อไป อีกทั้งการเข้ามาของโครงการหลวงในทศวรรษ 2500 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและวิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนบ้านม้งดอยปุยเป็นอย่างมาก ซึ่งได้พลิกผันจากเศรษฐกิจแบบยังชีพนำไปสู่เศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยว อันเป็นส่วนหนึ่งที่ขยับเคลื่อนวาทกรรมที่ผูกติดกับคนม้งในแบบเดิมให้หายไป แทนที่ด้วยบทบาทใหม่ ชุมชนม้งไม่ได้ผูกติดกับเรื่องสารเสพติด และผู้หญิงม้งก็ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจชายเป็นใหญ่ตลอดเวลา แม้ว่าอาจเกิดขึ้นได้บ้างแต่ไม่ใช่ทั้งหมดเสมอไป

สังคมม้งมักได้รับการศึกษาและวิเคราะห์จากนักวิชาการว่าเป็นสังคมที่มีโครงสร้างแบบปิตาธิปไตย (patriarchy) ซึ่งให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง ทั้งในด้านอำนาจทางสังคม วัฒนธรรม และบทบาทในครอบครัว งานศึกษาของยุพิน เจริญสุข ได้นำเสนอผ่านมุมมองแบบอัตชีวประวัติ โดยแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงม้งถูกกล่อมเกลாத่างสังคมให้มีบทบาทที่เป็นรองเพศชายตั้งแต่เกิด พวกเธอถูกสอนให้ปฏิบัติงานภายในบ้าน ดูแลครอบครัว และต้องเป็น “ผู้หญิงที่ดี” ซึ่งหมายถึงการมีความอดทน ขยัน และรับผิดชอบ จึงจะได้รับการยอมรับจากสังคม ขอบเขตชีวิตของผู้หญิงจึงถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่ของครัวเรือน ทำให้พวกเธอเสียโอกาสทางการศึกษาเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว แม้สังคมม้งจะมีโครงสร้างที่ให้อำนาจแก่เพศชายเหนือกว่า แต่บางกรณีก็พบว่าผู้หญิงม้งสามารถฝ่ากำแพงข้อจำกัดของโครงสร้างสังคมได้ ยุพินเองเป็นตัวอย่างของผู้หญิงม้งที่ได้รับโอกาสในการศึกษาและเข้าถึงวัฒนธรรมเมือง ซึ่งช่วยให้เธอมีมุมมองที่วิพากษ์วิจารณ์ต่อระบบความคิดแบบเดิม เธอพบว่าสังคมม้งไม่เพียงแต่ให้สิทธิอำนาจแก่ผู้ชายในชีวิตประจำวัน แต่ยักรวมไปถึงพิธีกรรมทางศาสนา เช่น ความเชื่อที่ว่าเทพเจ้าจะต้องเป็นเพศชายเท่านั้น และผู้หญิงไม่มีสิทธิในการเข้าถึงอำนาจของเทพ ซึ่งตอกย้ำความแตกต่างทางอัตลักษณ์ทางเพศในสังคมม้ง¹

¹ ยุพิน เจริญสุข, “อัตลักษณ์และตัวตนความเป็นชาติพันธุ์ของผู้หญิงม้ง: กรณีศึกษาแบบอัตชีวประวัติ,” *วารสารวิทยาการ* 10(1), (2556): 109-114.

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงของผู้หญิงมั่งในทางเศรษฐกิจและเพื่อศึกษาเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของผู้หญิงมั่งดอยปุยวิเคราะห์และอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมของชุมชนมั่งโดยเฉพาะในประเด็นบทบาทของผู้หญิงมั่งที่ได้รับการผลิตซ้ำในวาทกรรมสังคมเดิมที่มักผูกติดไว้กับการถูกรอรับโดยระบบปิตาธิปไตย ซึ่งมักถูกเชื่อมโยงกับภาพลักษณ์ของสังคมที่พัวพันกับยาเสพติด การปลูกฝิ่น การทำไร่เลื่อนลอยและมลพิษจากการหาเลี้ยงชีพ ในอดีตนั้นผู้หญิงมั่งถูกมองว่าเป็นผู้ที่สืบบทบาทจากต้อยภายในครัวเรือนโดยต้องปฏิบัติงานบ้านและแรงงานภาคเกษตรกรรม โดยขาดโอกาสทางการศึกษาและการเข้าถึงพื้นที่เศรษฐกิจ

การพัฒนาของรัฐบาลไทยที่มุ่งส่งเสริมความทันสมัยและพัฒนาทางเศรษฐกิจในชุมชนมั่งได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในบทบาทของผู้หญิงมั่งอย่างมีนัยสำคัญ ผู้หญิงมั่งไม่เพียงแต่เลิกถูกจำกัดอยู่ในงานเย็บปักถักร้อยและงานบ้านเท่านั้น แต่ยังได้ขยายบทบาทสู่ภาคการค้าขายและการตลาดอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในพื้นที่ตลาดมั่งดอยปุย ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจที่ช่วยให้พวกเขาสามารถสร้างเครือข่ายทางการค้าและต่อรองอำนาจได้มากขึ้น เมื่อได้รับการศึกษาและเข้าถึงช่องทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางผู้หญิงมั่งจึงมีสิทธิในการปฏิเสธและโต้ตอบต่อโครงสร้างสังคมเดิมที่ผูกติดด้วยระบบปิตาธิปไตย ด้วยเหตุนี้การเปลี่ยนแปลงเชิงเศรษฐกิจและการพัฒนาของชุมชนมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนบทบาทของผู้หญิงมั่งให้ก้าวสู่การเป็นผู้ประกอบการที่มีอำนาจในการสร้างรายได้และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในครอบครัวและสังคมในภาพรวม บทความนี้จึงช่วยเปิดมุมมองใหม่เกี่ยวกับการต่อรองอำนาจและการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงมั่งในยุคปัจจุบัน โดยเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของการเข้าถึงการศึกษาและการเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจที่ช่วยให้ผู้หญิงมั่งสามารถเปลี่ยนแปลงบทบาทและสร้างตัวตนใหม่ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เศรษฐกิจของชุมชนมั่งในอดีตทำการเกษตรเป็นพื้นฐานของอาชีพหลักพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีผู้ชายเป็นแกนกลางหลักสำคัญในการควบคุมการผลิต ดูแลและควบคุมกระบวนการต่าง ๆ และผู้หญิงรับหน้าที่เป็นผู้ใช้แรงงาน เด็กผู้หญิงที่เกิดมาในสังคมมั่งจะถูกขัดเกลารับผิดชอบหน้าที่ช่วยงานในครัวเรือนตั้งแต่วัยเยาว์ ทั้งงานภายในบ้านและเป็นแรงงานภาคเกษตรกรรม การใช้แรงงานในการผลิตจึงต้องอาศัยคนในครอบครัวให้มีส่วนร่วม โครงสร้างสังคมมั่งจึงมีความเข้มแข็งของกลุ่มเครือญาติสูง เหตุผลที่สำคัญในการเลือกคู่ครองแต่งงานคือความขยันและแข็งแรง ตามประเพณีของชนมั่งต้องเป็นทั้งผู้หญิงที่ดีและขยันจึงจะนับว่าเป็นคนตามแบบที่สังคมมั่งต้องการ และเมื่อต้องเปลี่ยนสถานะมาเป็นสามีภรรยา ชีวิตของผู้หญิงมั่งต้องรับผิดชอบทั้งงานบ้านและงานในไร่ ทำให้ไม่มีโอกาสได้เล่าเรียนเพราะพ่อแม่เห็นว่าการเล่าเรียนก็ไม่อาจจะสร้างประโยชน์ให้ได้ เมื่อถึงวัยที่กำหนดก็ต้องออกไปเป็นลูกสะใภ้ของบ้านอื่น

ในช่วง พ.ศ. 2525 สังคมม้งต้องเผชิญอยู่กับปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อระบบเกษตรกรรมเพื่อการค้าล้มเหลว รายได้จากผลผลิตตกต่ำ มีหน้าจั่วต้องต่อสู้กับปัญหาที่ดินทำกินจากนโยบายการจัดทำพื้นที่อุทยานของรัฐ ที่ทับซ้อนกับพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนม้ง จึงก่อให้เกิดการสนับสนุนส่งลูกหลานเข้ามาทำมาหากินในเมือง โดยส่วนใหญ่ มักจะทำอาชีพค้าขาย เป็นแรงงานรับจ้าง เนื่องด้วยปัญหาขาดพื้นที่ทำกินและราคาผลผลิตทางเกษตรกรรมตกต่ำ แต่ในสถานการณ์นี้ผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่ได้มีความพร้อมที่จะเผชิญหน้าเข้ากับปัญหาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทั้งทางด้านทักษะ ความรู้ที่จะใช้ต่อยอด และการศึกษา² สังคมม้งมักให้ความสำคัญแก่ผู้ชายซึ่งเป็นอีกปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้หญิงม้งต้องออกไปทำงานนอกชุมชนโดยปราศจากความพร้อม ส่งผลให้ผู้หญิงเหล่านี้ต้องเผชิญกับปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบทางแรงงานอย่างไม่มีที่สิ้นสุด³ หลังจากนั้นคนม้งจึงเริ่มตระหนักเห็นความสำคัญของการส่งลูกหลานไม่ว่าจะเป็นเด็กผู้ชายหรือเด็กผู้หญิงเข้าไปรับการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อรับมือกับปัญหาการหางานทำนอกเหนืออาชีพการเกษตร และได้หันเข้าสู่ตัวเมืองเพื่อเลี้ยงชีพ ผู้หญิงม้งวัยสาวส่วนใหญ่เลือกที่จะหาประสบการณ์การทำงานในเมืองเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัว เพิ่มโอกาสและทักษะอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองก่อนแล้ว เป็นกรณีของผู้หญิงม้งถูกผลักดันออกจากสังคมเดิมไปอย่างแยกย่อย

ผู้หญิงม้งกลุ่มแม่ค้าที่เลือกจะทำมาค้าขายในพื้นที่ชุมชนเดิมของตัวเอง ยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างแม่ค้าและลูกค้า กรณีศึกษาชุมชนบ้านม้งดอยปูย แม่ค้าในตลาดไม่เพียงแต่ส่งสินค้าออกไปขายตามตลาดวโรรส แต่ยังมีมารับสินค้ามาค้าขายเพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับตลาด การเดินทางออกไปค้าขายกลุ่มแม่ค้าเหล่านี้ต้องติดต่อบริสัมพันธ์กับผู้คนในเมืองที่มีความแตกต่างจากชุมชนของตัวเอง ทั้งยังเปิดพื้นที่ให้แสดงทักษะความสามารถในการค้าขายมากกว่าพื้นที่บ้านและพื้นที่ส่วนตัว

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนม้งภายใต้ต้นนโยบายรัฐไทย

ช่วงระยะเวลา พ.ศ. 2460-2488 คนม้งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตไทย-ลาว ใช้ชีวิตแบบเกษตรไร่หมุนเวียน โดยปลูกข้าวเพื่อบริโภค ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ และฝิ่น เพื่อบริโภคและค้าขาย ฝิ่นเป็นแหล่งรายได้สำคัญที่ช่วยให้คนม้ง สามารถดำรงชีวิตได้แม้ว่าจะมีกฎหมายควบคุมฝิ่นตามข้อตกลงระหว่างประเทศ แต่รัฐบาลไทยยังคงดำเนินการค้าฝิ่น

² เสาวณีย์ น่านวล, “ผู้หญิงม้งชายขอบ: การเปิดพื้นที่และการเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในบริบทข้ามถิ่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการศึกษาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554).

³ เต็งเม้ง อย่างลือชัย, “บทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายม้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านวังฮือ เมืองทุลคม แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสตรีศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550).

และเก็บภาษีช่วง พ.ศ. 2488-2500 ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยประสบปัญหาเศรษฐกิจ รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม หันมาส่งเสริมการผลิตฝิ่นในประเทศแทนการนำเข้า ทำให้กลุ่มมั่งในภาคเหนือขยายการปลูกฝิ่นเพื่อการค้า ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนมั่งดีขึ้น ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2500 พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ได้ขยายฐานอิทธิพลไปยังพื้นที่ห่างไกล โดยใช้แนวทางสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับชาวบ้าน เพื่อดึงกลุ่มชาติพันธุ์เข้าสู่ขบวนการต่อต้านรัฐบาลไทย กลุ่มชาติพันธุ์มั่งซึ่งประสบปัญหาการถูกกดขี่ทางเศรษฐกิจและสังคม ได้รับผลกระทบโดยตรงจากนโยบายรัฐที่มุ่งควบคุมพื้นที่ป่าไม้และที่ดินทำกินของพวกเขา⁴ ส่งผลให้ชาวมั่งบางส่วนเข้าร่วมกับพคท. เพื่อแสวงหาความเป็นอิสระจากอำนาจรัฐ ช่วงทศวรรษ 2510-2520 รัฐบาลไทยได้ดำเนินมาตรการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์อย่างเข้มงวด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มั่งอาศัยอยู่ควบคู่ไปกับการใช้นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษาเพื่อดึงกลุ่มชาติพันธุ์เข้าสู่กรอบของรัฐไทย การจัดตั้งระบบการศึกษาในชุมชนมั่งทำให้ประชากรสามารถเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามนโยบายดังกล่าวยังเป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังอุดมการณ์ “ความเป็นไทย” และลดทอนอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชนมั่ง⁵

ภายหลังการปราบปรามพคท. ในช่วงทศวรรษ 2520-2526 รัฐบาลไทยได้ขยายอิทธิพลเข้าสู่พื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์มั่งอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อหลอมรวมกลุ่มชาติพันธุ์มั่งเข้าสู่โครงสร้างของรัฐชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมแบบยังชีพไปสู่การเกษตรเชิงพาณิชย์และการท่องเที่ยว ส่งผลให้วิถีชีวิตของชุมชนมั่งเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้การศึกษาที่แพร่หลายมากขึ้น ทำให้คนมั่งรุ่นใหม่มีแนวโน้มเข้ารับวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ขณะที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณี ใต้ค่อยๆ เลือนหายไป นโยบายของรัฐไทยมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนมั่ง แม้ว่าจะช่วยเปิดโอกาสให้พวกเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็เป็นกระบวนการที่ลดทอนอัตลักษณ์และความเป็นอิสระของกลุ่มชาติพันธุ์มั่งลงอย่างต่อเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากไร่ฝิ่นสู่แรงงานเมือง

ในขณะนโยบายยาเสพติดระดับโลกได้เริ่มปรับเปลี่ยนทิศทางไป การควบคุมฝิ่นจึงเข้มงวดมากขึ้น รัฐบาลไทยได้รับเงินสนับสนุนจากต่างประเทศเพื่อนำไปพัฒนาชุมชนที่

⁴ อติศร ภูสาระ และ สุมาลินี สาดสำอาง, “การสร้างพื้นที่ทางสังคมของมั่งดอยยาว ดอยผาหม่น จังหวัดเชียงราย” *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ* 15(1), (มกราคม-มิถุนายน 2565): 17-29.

⁵ มุกทิศา เจริญสุข, “แนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2515-2525,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2562).

ราบสูงและส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น เช่น ข้าวโพด ชিং และกะหล่ำ แต่ราคาผลผลิตไม่แน่นอน ส่งผลให้คนม้งจำนวนมากต้องออกไปรับจ้างแรงงาน⁶ ช่วง พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา รัฐบาลประกาศนโยบายกั้นพื้นที่ป่าเพื่อจัดตั้งเป็นเขตอุทยาน ทำให้ชุมชนม้งชาติที่กินทำกิน ชาวม้งจึงจำเป็นต้องเข้ามาทำงานในเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษายังไม่กระจายไปยังชุมชนม้งอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะผู้หญิงม้งที่ไม่ได้รับโอกาสทางการศึกษา อันเนื่องมาจากโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตย ส่งผลให้พวกเธอมีข้อจำกัดด้านอาชีพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้ที่ไม่มีการศึกษาและไม่ม้งงานทำอาจเข้าสู่กระบวนการค้ายาเสพติด ถูกจับกุม และกลายเป็นกลุ่มชายขอบในสังคมไทย

ชุมชนชาวม้งบ้านดอยปุย แหล่งประวัติศาสตร์สำคัญของชุมชนม้งในประเทศไทย ตั้งอยู่ในหมู่ 11 ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ดอยปุย มีลักษณะภูมิประเทศภูเขาสูงสลับซับซ้อนของเทือกเขาผีปันน้ำตอนบน มียอดเขาสำคัญคือดอยสุเทพ ดอยปุย และดอยบวกห้า ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญของลำน้ำ หินาวเย็นตลอดทั้งปี ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 30 กิโลเมตร ซึ่งคนม้งในหมู่บ้านดอยปุยอพยพมาจากสองเส้นทางคือ จากประเทศจีนและคนม้งที่มาจากดอยผาหม่นและดอยยาว **เส้นทางแรก** จากประเทศจีนเดินทางผ่านมาทางประเทศพม่าในเขตดอยซีเหล็ก ซึ่งติดกับดอยอ่างขาง อำเภอฝาง บริเวณเขตชายแดนไทย-พม่า จากนั้น เดินทางเข้ามายังอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เข้าสู่อำเภอแม่แตงและอำเภอแม่อริม จังหวัดเชียงใหม่ จนมาถึงบริเวณกลางดอยสุเทพเมื่อ พ.ศ. 2470 บางส่วนเลือกจัดตั้งหมู่บ้านบริเวณดอยปุยและอีกส่วนหนึ่งจัดตั้งหมู่บ้านชุมชนบ้านป่าคา โดยเป็นหมู่บ้านที่มีชาวจีนฮ่อที่อพยพจากการพ่ายแพ้กองทัพแดงเหมาเจ๋อตุงมาอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งมีอาชีพปลูกและค้าฝิ่นเป็นหลัก กลุ่มคนม้งที่มาตั้งรกรากบริเวณนี้เน้นเป็นกลุ่มของตระกูลยางและตระกูลว่าง ก่อนจะโดนรัฐบาลไทยส่งกองกำลังทั้งทหารและตำรวจเข้าปราบปรามกลุ่มฝิ่นจีนที่ได้มาอาศัยในชุมชนป่าคาซึ่งเป็นจุดพักการค้าและการต้มฝิ่นจนเกิดเป็นสงครามฝิ่นขนาดย่อย ทำให้ใน พ.ศ. 2494 คนม้งในบริเวณเขตพื้นที่นั้นได้รับผลกระทบจนหมู่บ้านป่าคาล่มสลาย คนม้งได้พากันอพยพย้ายมายังหมู่บ้านม้งดอยปุยในปัจจุบัน

เส้นทางที่สอง จากดอยหม่นและดอยยาว ข้ามผ่านมาทางทุ่งราบเชียงรายและได้ตั้งชุมชนขึ้นที่ดอยช้าง จนกระทั่งขยับขยายมายังดอยปุยรวมกันจนกลายเป็นชุมชนม้งอย่างที่เห็นในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ. 2496 โดยความพิเศษของบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านคืออยู่ใกล้ตลาดและห่างจากตัวเมืองไม่มากนัก ทั้งยังเป็นหมู่บ้านที่ถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนต่างๆ จำนวนมากกว่า

⁶ อนุรักษ์ ศิริพล, “ฝิ่นกับคนม้ง: พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543).

คนมั่งเข้ามาอาศัยร่วมด้วย ทั้งคนจีนฮ่อที่แต่เดิมมีความคุ้นชินกับคนมั่งจากการติดต่อค้าขายกันในอดีตเข้ามาทำเกษตรกรรม พ.ศ. 2500 รัฐบาลได้มีการพัฒนาสาธารณสุขไปภาคความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐานเพื่อรวมอำนาจพื้นที่ชายขอบเข้ามายังรัฐบาลกลางที่เดียว ในช่วง พ.ศ. 2503 รัฐบาลไทยได้มีนโยบายจัดตั้งโครงการช่วยเหลือชาวเขาในรูปแบบนิคมสร้างตนเอง 4 แห่ง ได้แก่ จังหวัดตาก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดเชียงราย และอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยสั่งการให้กรมประชาสงเคราะห์เป็นผู้รับผิดชอบในการหาทางสร้างและตั้งถิ่นฐานใหม่ในนิคมสร้างตนเอง จัดประชุมกับชาวบ้านมั่งในเขตพื้นที่ต่าง ๆ และได้ทำการประชุมกับชาวบ้านมั่งดอยปุย เพื่อไปตั้งนิคมใหม่ที่อำเภอเชียงดาว มีสมาชิกชาวบ้านเข้าประชุมทั้งหมด 300 คน และได้ยืนยันผลการประชุมว่าไม่ร่วมการสร้างนิคมใหม่ ยืนยันที่จะอยู่ในหมู่บ้านดอยปุยต่อไป

วิถีการดำเนินชีวิตภายหลังจากการจัดตั้งหมู่บ้านมั่งดอยปุยตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร เมื่อ พ.ศ. 2496 คนมั่งยังคงปลูกข้าวโพดและฝิ่นเป็นหลัก จนกระทั่งเมื่อ พ.ศ. 2500-2501 กองตำรวจตระเวนชายแดนเขต 5 ที่รัฐบาลส่งมาปราบปรามการค้าฝิ่นได้จัดตั้งโรงเรียนตระเวนชายแดนสงเคราะห์ 11 นับเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่ก่อตั้งขึ้นในหมู่บ้านมั่งดอยปุย เพื่อพัฒนาหมู่บ้านโดยการสอนหนังสือและภาษาไทยให้กับเด็กชาวเขา ก่อนในปี พ.ศ. 2507 จะเปลี่ยนชื่อมาเป็นโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 จากการได้รับพระราชทานจากรัชกาลที่ 9 ทั้งการพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อให้เข้ามาพัฒนาและการพระราชทานนามใหม่ จากนั้นจึงเริ่มมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมใน พ.ศ. 2508 โดยการร่วมแรงร่วมใจของผู้คนภายในหมู่บ้านขุดเส้นทางถนนมายังปากทางเข้าหมู่บ้าน และเริ่มพัฒนาเป็นถนนลาดยางเมื่อ พ.ศ. 2553 จากนั้นขนส่งสาธารณะอย่างรถแดงมาช่วยอำนวยความสะดวกในการเดินทางจากตัวเมืองเข้าสู่หมู่บ้านมั่งดอยปุย

ชุมชนมั่งในดอยปุยส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพค้าขายและทำเกษตรกรรม โดยค้าขายสินค้าหัตถกรรม จากวัฒนธรรมท้องถิ่น เสื้อผ้า และอาหาร ส่วนการทำเกษตรกรรมเน้นการปลูกลิ้นจี่และสตรอว์เบอร์รีเป็นหลัก ยังมีพืชผลไม้อื่นๆ ปลูกอยู่บ้าง เช่น ข้าวโพดเทียน กาแฟอาราบิก้า พลับ และไม้ดอกไม้ประดับไว้สำหรับการจัดทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พ.ศ. 2542 เศรษฐกิจและความพัฒนาในหมู่บ้านมั่งเริ่มมีความเท่าทันโลกภายนอกมากขึ้น จึงมีทั้งกลุ่มคนพื้นราบและชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมด้วย โดยกลุ่มคนพื้นราบส่วนใหญ่เข้ามาทำการค้าขายเพียงอย่างเดียว เนื่องด้วยไม่ได้มีความเชี่ยวชาญในการเพาะปลูกทำการเกษตรในพื้นที่ราบสูง และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงเข้ามาเพียงประกอบอาชีพรับจ้างเท่านั้น หมู่บ้านมั่งดอยปุยยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ในจังหวัดเชียงใหม่ เส้นทางผ่านจากตัวเมืองขึ้นไปยังสถานที่สำคัญอย่างสวนสัตว์เชียงใหม่ อนุสาวรีย์ชัยนักษัตรแห่งล้านนา พระธาตุดอยสุเทพ พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ ภายในหมู่บ้านและบริเวณใกล้เคียงยังมีสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น สวนดอกไม้หน้าตก สำนักสงฆ์ดอยปุย เป็นจุดดึงดูดให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว สร้างเศรษฐกิจเชิง

ท่องเที่ยว โดยการขายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมต่างๆ การทอดผ้าใยกล้วยง การเขียน ลวดลายผ้าด้วยเทียน เปิดให้เข้าชม เครื่องแบบมังให้สวมใส่ถ้ายรูป พิพิธภัณฑน์มังดอยปุย จำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และการที่คนมังส่วนใหญ่มี รายได้มาจากการค้าขายเป็นผลสืบเนื่องมาจากบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านอยู่ใกล้ตัวเมือง ตลาด และหน่วยงานราชการที่สำคัญของรัฐ กอปรกับภายหลังการตั้งหมู่บ้านในเขตดอยปุยซึ่ง เป็นได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติ จากนโยบายการจัดการพื้นที่ป่าของ กรมอุทยานฯ ทำให้ชาวบ้านมีข้อจำกัดในการใช้พื้นที่ อาชีพการค้าขายจึงกลายมาเป็น อาชีพหลักของชุมชนแทนการทำเกษตรกรรม

ผู้หุงมังดอยปุยในอดีตยังคงรับหน้าที่และมีบทบาทในสังคมไม่ได้ต่างจาก ผู้หุงมังอื่นในสังคมทั่วไป เป็นแรงงานหลักในครัวเรือนและเป็นแรงงานในการทำเกษตร ครอบครัวยุคใหม่อยู่ภายใต้อำนาจและโอวาทของผู้เป็นสามี แต่เมื่อมีการเข้ามาของรัฐบาลและ ได้รับการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้หุงมังดอยปุยส่วนหนึ่งหันเข้าสู่การเป็นแม่ค้าใน ชุมชน นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่และหลุดพ้นออกจากสังคมปิตาธิปไตยโดยมีระบบเศรษฐกิจช่วยผลักดัน

ชุมชนบ้านดอยปุยจากไร่สู่ร้านค้า: การเปลี่ยนแปลงภายใต้อิทธิพลแห่งยุคสมัย

ชุมชนหมู่บ้านมังดอยปุยมีแหล่งเศรษฐกิจสำคัญที่สร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน “ตลาดมังดอยปุย” มีทั้งผู้ผลิตที่มาจากคนมังในพื้นที่คนมังจากพื้นที่อื่นและจากกลุ่มพ่อค้า แม่ค้าคนกลาง มีการจัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน และมีการรับสินค้าจากภายนอกมาขายเพื่อเพิ่มความหลากหลายให้กับตลาด ผนวกกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนพื้นที่สูงและกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ มักเป็นที่ชื่นชอบของ นักท่องเที่ยว มีบริษัทท่องเที่ยวมากมายที่ตั้งแผงขายทัวร์บริเวณฟุตบอล ซึ่งดึงดูดให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปยังพื้นที่จุดขายดังกล่าว ทำให้ใน พ.ศ. 2540 กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดตั้งโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอต่อมติ คณะรัฐมนตรีเพื่อสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้กับพื้นที่สูง⁷ ภายหลังมานี้ ชุมชนหมู่บ้านมังดอยปุยเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นจุดเด่นของการท่องเที่ยวเส้นทางเชียงใหม่ มาเนิ่นนาน ทำให้ชาวมังดอยปุยส่วนใหญ่กันมาประกอบอาชีพค้าขายแทนการทำ เกษตรกรรม ด้วยเหตุนี้ทำให้ความเป็นอยู่ระบบโครงสร้างสังคมของชุมชนบ้านมังดอยปุย จึงจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา สร้างเครือข่ายระหว่างกันผ่านทางระบบ เศรษฐกิจไม่สามารถอยู่ลำพังต่างคนต่างอยู่ไม่ได้ การสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่าง

⁷ ลีศักดิ์ ฤทธิเนติกุล และคณะ, “โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชน ชาวมังดอยปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่,” (รายงานการวิจัย, สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย, 2544).

ผู้หญิงมั่งและกลุ่มอื่นๆ ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เมื่อผู้หญิงอยู่ในพื้นที่สาธารณะมากขึ้นก่อให้เกิดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ในชุมชน และสามารถต่อรองกับอำนาจได้อย่างสิ้นไหล

ในช่วงเวลา พ.ศ. 2507 หลังรัฐบาลไทยพยายามอพยพให้คนม้งไปตั้งถิ่นฐานยังนิคมใหม่ไม่สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้เสด็จมาประทับ ณ ตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ทรงเสด็จเยี่ยมชมหมู่บ้านดอยปุยเป็นประจำทุกปีและได้มีชาวบ้านม้งได้กราบบังคมทูลถึงการอพยพของประชากรชาวม้งในหมู่บ้านของรัฐ เมื่อพระองค์ทรงทราบถึงปัญหาจึงทรงกำหนดเขตพื้นที่ดอยสุเทพ-ดอยปุยให้เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติภายใต้พระบารมีของรัชกาลที่ 9 และทรงส่งเสริมแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านภายใต้โครงการหลวง ทั้งหมด 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา การพัฒนาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสงเคราะห์ จากโรงเรียนสอนภาษาไทยให้เด็กชาวเขาชั่วคราวกลายเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งถาวรและได้พระราชทานนามว่า โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ที่ 1 ให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ทางด้านภาษาและความรู้ด้านเกษตร ปรับเปลี่ยนการไร่เลื่อนลอย เน้นการปลูกฝิ่นมาทำเศรษฐกิจเพื่อความยั่งยืน การปลูกไม้ผลและด้านสุดท้ายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กับชาวบ้าน⁸

การพัฒนาภายใต้โครงการหลวงสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลให้กับพื้นที่ชุมชนม้งดอยปุย ชาวบ้านมีทักษะความรู้ความสามารถในการประยุกต์ใช้เข้ากับการสร้างอาชีพที่เพิ่มมากขึ้นจากการได้รับการศึกษา อีกทั้งยังเพิ่มทักษะในการใช้ชีวิตประจำวันการติดต่อสื่อสารกับโลกภายนอกได้สะดวกมากขึ้นจากการเรียนรู้ภาษาที่ใช้ภาษาทางการ รวมไปถึงการส่งลูกหลานที่ผ่านการศึกษาระดับต้นจากโรงเรียนในหมู่บ้านไปศึกษาต่อยังโรงเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ และไม่ว่าจะเป็นเด็กผู้ชายหรือเด็กผู้หญิงก็มีโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ซึ่งต่างจากโครงสร้างทางสังคมในอดีต การพัฒนาศึกษายังทำให้สภาพเศรษฐกิจในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป การเกษตรและการปลูกพืชทดแทนทำให้ชุมชนมีรายได้ที่เพิ่มสูงมากขึ้น ทั้งยังมีการใช้ลักษณะพิเศษของที่ตั้งหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มช่องทางการทำอาชีพที่ช่องทางหนึ่ง โดยเริ่มมาจากการยกเลิกการค้าฝิ่นหันมาปลูกพืชทดแทน พร้อมกับการยื่นมือเข้ามาช่วยพัฒนาจากหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เช่น การเข้ามาฟื้นฟูป่าของกรมป่าไม้ โดยการปลูกต้นสนและต้นยูคาลิปตัส และในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้นได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขุดทางถนนขึ้นไปยังหมู่บ้าน จึงเริ่มมีการเข้ามาของขนส่งสาธารณะรถแดงมาให้บริการพานักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศเข้ามาเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่และชมธรรมชาติบริเวณ

⁸ วิไลวรรณ เดชดอนบม, “ม้งดอยปุย,” วิกิชุมชน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 17 กุมภาพันธ์ 2566, <https://wikicomunity.sac.or.th/community/21>, สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2568.

เขตหมู่บ้านดอยปุย ทั้งยังใช้โอกาสนี้ในการเปิดร้านค้าชาวเขา แม้ว่าในช่วงเริ่มแรกนั้นสินค้ายังคงไม่หลากหลายมากนัก

ช่วง พ.ศ. 2524-2535 หมู่บ้านม้งดอยปุยเริ่มมีการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทางการมากขึ้น โดยมีการสร้างพิพิธภัณฑ์ชาวเขาใน พ.ศ. 2527 จำลองวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนม้งให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมาก ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์จากอาชีพค้าขายเพิ่มมากขึ้น ผนวกกับในเวลานั้นสินค้าต่างๆ ที่มาจากตลาดชาวเขาทั้งผลผลิตทางการเกษตรอย่างลิ้นจี่ สินค้าประเภทเครื่องเงิน และเสื้อผ้า ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านเริ่มมีการปรับรูปแบบของเศรษฐกิจภายในชุมชน เกษตรกรรมปรับตัวลงลดแต่หันมาลงทุนมากขึ้นกับธุรกิจการค้าขาย ส่งผลให้เกิดการแย่งชิงทางทรัพยากร เกิดการแข่งขันทางการค้าภายในเพิ่มสูงมากขึ้น ทำให้ใน พ.ศ. 2536 เนื่องจากการแข่งขันทางการค้าชาวบ้านส่วนหนึ่งได้เคลื่อนตัวย้ายถิ่นมายังตัวเมืองเชียงใหม่เนื่องจากผลประโยชน์ประกอบการค้าขายในชุมชนเริ่มไม่คล่องตัว บางส่วนหันกลับมาทำการเกษตรและร้านค้าได้มีการนำเข้าสินค้าจากที่อื่นเข้ามาขายร่วมด้วย จนกระทั่งใน พ.ศ. 2548 คนม้งได้เผชิญกับวิกฤตราคาคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ สร้างความเดือดร้อนเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการจัดทำหนังสือเพื่อขอความช่วยเหลือส่งไปยังมูลนิธิโครงการหลวงให้จัดตั้งศูนย์พัฒนาและส่งเสริมทางการเกษตร ปลูกพืชปลอดภัยไร้สาร และจัดงาน “ถนนคนเดินม้งดอยปุย”⁹ ใน พ.ศ. 2552 เพื่อนำผลผลิตจากภาคการเกษตรมาขาย ส่งผลให้พืชปลอดสารจากดอยปุยเริ่มเป็นที่รู้จัก รวมไปถึงการจัดทำสวนดอกไม้บริเวณด้านในชุมชนหมู่บ้านม้งดอยปุย สร้างโอกาสที่หลากหลายให้แก่ชาวบ้านเพิ่มมากขึ้น การจัดแสดงดอกไม้ที่พบหาได้ยากในบริเวณพื้นที่ราบเพื่อดึงดูดความสนใจแก่ผู้เข้าชม ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญทางความรู้เรื่องดอกไม้ประเภทต่างๆ ก็รับหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวและแนะนำให้ความรู้แก่ผู้เยี่ยมชมได้รู้จักพืชพรรณต่างๆ และยังคงมีรายได้เสริมให้ชุมชนจากการเก็บค่าเข้าชมสวนดอกไม้เพื่อนำมาปรับปรุง ดูแลรักษา อีกทั้งยังเปิดร้านเช่าชุดพื้นเมืองคนม้งเพิ่มจุดสนใจให้นักท่องเที่ยวได้ลองสวมใส่ถ่ายรูป

ผลจากการพัฒนาสร้างอาชีพที่หลากหลายให้แก่ชุมชนชาวบ้านม้ง ทำให้มีช่องทางหารายได้หลายทางมากขึ้น การเข้ามาของรัฐช่วยขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยวพัฒนาขึ้นในเวลาต่อมา ซึ่งได้ลบภาพจำต่อคนม้งที่ถูกผูกติดไว้กับการค้ายาเสพติด เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามระบบเศรษฐกิจ วิถีวัฒนธรรมก็แปรเปลี่ยนตามไปด้วย ทั้งยังเพิ่มบทบาททางสังคมให้กับผู้หญิงม้งเพิ่มมากขึ้น เปิดโอกาสให้พวกเขาได้เข้าสู่พื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น ผู้หญิงม้งส่วนหนึ่งได้ผันตัวกลายเป็นเสาหลักในการหาเลี้ยงชีพของ

⁹ สัตกดิ์ ฤทธิ์เนติกุล และคณะ, “โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอนุรักษ์ของชุมชนชาวม้งดอยปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่.”

ครอบครัว พวกเขาได้แสดงออกถึงความสามารถและได้ปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอก ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนสถานะในครัวเรือนมากขึ้น พื้นที่สาธารณะจึงไม่ได้เป็นของผู้ชายมั่งอย่างเด็ดขาดไปและพื้นที่ในบ้านไม่จำเป็นต้องเป็นของผู้หญิงมั่งอีกเช่นเดียวกัน และเมื่อผู้หญิงมั่งมีความสามารถในการค้าขายเจรงจากกับลูกค้ามากกว่าผู้ชาย ในส่วนนี้ก็ทำให้ผู้ชายมั่งเริ่มมีความตระหนักในการให้คุณค่าแก่ผู้หญิง เมื่อผู้หญิงสามารถขับเคลื่อนกลไกทางการค้าได้ดีกว่า

ผู้หญิงมั่งดอยปุย: การเปลี่ยนผ่านจากแรงงานในไรสู่ผู้ประกอบการยุคใหม่

ผู้หญิงมั่งในอดีตมักถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมปิตาธิปไตย โดยพวกเธอมีหน้าที่หลักในครัวเรือนและแรงงานภาคเกษตรกรรม ขณะที่โอกาสทางการศึกษาและเศรษฐกิจถูกสงวนไว้ให้ผู้ชาย อย่างไรก็ตามผู้หญิงมั่งดอยปุยกลับมีเส้นทางที่แตกต่างจากผู้หญิงมั่งในพื้นที่อื่น อันเป็นผลมาจากปัจจัยสำคัญสามประการ ได้แก่

(1) อิทธิพลของพื้นที่คอมมิวนิสต์: การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของผู้หญิงมั่ง

ในช่วงสงครามเย็น พื้นที่ของชาวม้งหลายแห่งเป็นฐานที่มั่นของขบวนการคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคมของชุมชนอย่างมาก แนวคิดของคอมมิวนิสต์ที่เน้นความเสมอภาคและการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคน ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้หญิงมั่งไปบางส่วน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ได้รับอิทธิพลจากขบวนการนี้ผู้หญิงมั่งไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นแรงงานในไรเท่านั้น แต่ยังมีโอกาสเข้ามามีบทบาทในงานบริหารและจัดการชุมชน

แม้พื้นที่ดอยปุยไม่ได้เป็นฐานที่มั่นของคอมมิวนิสต์โดยตรง แต่ผลกระทบทางอ้อมจากแนวคิดคอมมิวนิสต์ที่กระจายตัวผ่านเครือข่ายชาวม้งที่เคลื่อนย้ายไปมา ระหว่างเขตอิทธิพลของคอมมิวนิสต์และดอยปุย ทำให้แนวคิดเรื่องความเสมอภาคทางเพศค่อยๆ แทรกซึมเข้าสู่ชุมชน สิ่งนี้ส่งผลให้ผู้หญิงมั่งดอยปุยเริ่มมีบทบาททางสังคมที่กว้างขึ้นกว่าผู้หญิงมั่งในพื้นที่อื่น และเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้พวกเธอสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในระยะเวลาต่อมา

(2) โครงการหลวง: การศึกษาและการพัฒนาเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อสถานะของผู้หญิงมั่ง

โครงการหลวงซึ่งริเริ่มโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวม้งดอยปุย โครงการนี้เน้นการพัฒนาด้านการศึกษา เกษตรกรรม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลให้ชาวม้งดอยปุยมี

โอกาสได้รับการศึกษาและฝึกฝนทักษะที่สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น

สำหรับผู้หญิงมีโครงการหลวงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเปิดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงมีในพื้นที่อื่นที่ยังคงถูกจำกัดให้ทำงานภายในครัวเรือนและไร่นา การได้รับการศึกษาทำให้ผู้หญิงมีด้อยอายุสามารถเข้าถึงงานที่ไม่ใช่เพียงแค่งานเกษตร เช่น งานค้าขาย งานบริการ และอาชีพที่ต้องใช้ทักษะทางวิชาการมากขึ้น นอกจากนี้ โครงการหลวงยังส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้หญิงในชุมชนเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรท้องถิ่น เช่น งานหัตถกรรม การแปรรูปสินค้าเกษตร ซึ่งช่วยให้ผู้หญิงสามารถสร้างรายได้เป็นของตนเอง และลดการพึ่งพาสามี

(3) เส้นทางเศรษฐกิจท่องเที่ยว: การเปลี่ยนผ่านจากแรงงานในครัวเรือนไปสู่ผู้ประกอบการ

ดอยปุยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2527 เป็นต้นมารัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ส่งเสริมให้พื้นที่นี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและธรรมชาติการพัฒนาทำให้ชาวม้งดอยปุยมีช่องทางในการหารายได้ที่แตกต่างจากชุมชนม้งในพื้นที่อื่น

ผู้หญิงมีด้อยอายุมีบทบาทสำคัญในการค้าขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยวทั้งสินค้าหัตถกรรม เสื้อผ้า เครื่องเงิน และของที่ระลึก พวกเขาไม่ได้ทำหน้าที่เป็นแรงงานในไร่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่กลายเป็นผู้ประกอบการที่ต้องมีทักษะด้านการตลาด การสื่อสาร และการบริหารธุรกิจเล็กๆ ของตนเอง การค้าขายยังทำให้พวกเขามีโอกาสสร้างเครือข่ายกับผู้ค้าคนอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองในเชิงเศรษฐกิจที่สำคัญ การทำงานในพื้นที่สาธารณะ เช่น ตลาดและแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ผู้หญิงมีด้อยอายุสามารถออกจากกรอบของสังคมปิตาธิปไตยที่กดทับบทบาทของพวกเขาได้มากขึ้น พวกเขาสามารถเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของครอบครัวและมีสิทธิในการตัดสินใจทางการเงินซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงมีในพื้นที่อื่นที่ยังคงถูกจำกัดอยู่ในบทบาทดั้งเดิม

ผู้หญิงมีด้อยอายุในอดีตแต่เดิมมักเกิดมาพร้อมกับความคาดหวังของคนในครอบครัวให้พวกเขามีบทบาทในการทำงานบ้าน ช่วยงานไร่ ให้กำเนิดลูก แต่ในโครงสร้างสังคมยุคเศรษฐกิจแบบค้าขาย ผู้หญิงขยับขยายกลับกลายเป็นเสาหลักหรือผู้หาเลี้ยงครอบครัวแทนผู้ชาย ด้วยเงื่อนไขเศรษฐกิจทางการค้าผลักดันให้ผู้หญิงมีด้อยอายุออกไปค้าขายเพิ่มมากขึ้นอำนาจของโครงสร้างสังคมแบบปิตาธิปไตยของชุมชนมีด้อยอายุแบบเดิมในอดีตเริ่มอ่อนอำนาจลงไป เมื่อมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย บทบาทของการเป็นเสาหลักครอบครัวของผู้ชายเริ่มลดลงไป เศรษฐกิจเชิงท่องเที่ยวและการค้าขายลำพังเพียงตัวผู้ชายเองไม่สามารถรับหน้าที่และจัดการในส่วนหนึ่งอย่างทั่วถึง จึงเป็นโอกาสที่ผู้หญิงมี

ได้มีบทบาทหน้าที่ในการเข้าสู่พื้นที่สาธารณะ จากเดิมที่มีบทบาทแค่ในพื้นที่ คริวเรือนปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ผู้ชายจะมีบทบาทในการผลิตมากกว่าผู้หญิง แต่ทว่าในโครงสร้างสังคมของคนม้งนั้นมีการแบ่งงานกันตามลักษณะทางเพศเหมือนสังคมอื่นทั่วไป อย่างไรก็ตามงานหนักเหมาะสำหรับผู้ชาย งานบางประเภทเหมาะสำหรับผู้หญิง แต่สำหรับการเลี้ยงดูแลลูกนั้นเป็นข้อผูกมัดที่ผูกติดให้ผู้หญิงเคลื่อนที่ไปทำงานต่างๆ ได้ยากกว่าผู้ชาย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าผู้หญิงยังคงมีบทบาทสำคัญในชุมชนม้งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความจำเป็นต่อความเป็นอยู่ของสังคมและได้รับการแบ่งสรรในการทำงานที่เหมาะสมตามเพศสภาพสากล ทั้งได้รับการยกย่องในฐานะแม่ผู้เลี้ยงดูบุตรและผู้เผยแพร่วัฒนธรรมในชุมชน

ความคาดหวังว่าผู้หญิงต้องเป็นแรงงานภายในบ้าน ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว อย่างไรก็ตามในอดีตเริ่มอ่อนลงไป เมื่อผู้หญิงมีบทบาทในระบบเศรษฐกิจมากขึ้น อยู่ในพื้นที่บ้านน้อยลง งานบ้านงานครัวเรือนเริ่มมีความเปลี่ยนแปลง ยืดหยุ่นมากขึ้น ผู้หญิงรับหน้าที่เป็นแม่ค้า กลับกลายเป็นผู้นำหลักหารายได้เข้าสู่ครอบครัว ผู้ชายจึงต้องปรับตัวมาอยู่ในพื้นที่ครัวเรือนทำงานบ้านเพียงให้สอดคล้องและดำเนินไปตามความเป็นอยู่และโครงสร้างของสังคม ผู้หญิงม้งมีบทบาทและพื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น แต่ยังไม่สามารถปฏิเสธและก้าวข้ามผ่านการมีอำนาจเหนือกว่าของผู้ชายได้อย่างชัดเจน มีเพียงอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ เพิ่มขึ้นและในทางหนึ่งสังคมม้งยังคงมองว่างานของผู้หญิงยังด้อยค่าการงานหลักของผู้ชาย งานของผู้หญิงบางอย่างผู้ชายก็สามารถทำได้ แต่ในทางกลับกันงานของผู้ชายและผู้หญิงยังไม่สามารถทำได้เพราะยังต้องใช้ทักษะและความแข็งแรง¹⁰

เครือข่ายทางการค้าสร้างความเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างและความสัมพันธ์ในสังคมม้งเป็นอย่างมาก ทั้งเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจและพื้นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อต่อรองกับอำนาจปิตาธิปไตย ผู้ชายเป็นช่างทำหน้า ผู้หญิงเป็นช่างทำหลัง บรรทัดฐานเดิมก็เริ่มหมดไป ผู้ชายไม่ได้อยู่ในบริบทที่เป็นกำลังสำคัญในการสร้างรายได้ของครอบครัวอีกต่อไป ผู้หญิงขยับขยายกลายเป็นผู้นำที่ในส่วนนี้แทน ระบบคุณค่าต่างๆ ในสังคมม้งก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ผู้หญิงม้งจึงมีพลังอำนาจทั้งกำจัดการควบคุมของสามีและสามารถควบคุมตัวเองได้อย่างเป็นอิสระมากขึ้น ไม่เพียงเท่านั้นผู้หญิงม้งที่ประกอบอาชีพค้าขายไม่ว่าจะในเมืองหรือตลาดชุมชน ล้วนแต่ต้องปรับเปลี่ยนมาพูดภาษาไทยกลาง เพื่อสะดวกต่อการติดต่อกับลูกค้า ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ทางภาษาที่แตกต่างจากภาษาบ้านเกิดของตัวเอง เป็นการสร้างตัวตนที่หลากหลายเปลี่ยนแปลงภาษาพูดไปตามบริบทพื้นที่ที่ต่างกัน เปิดโอกาสเพิ่มพื้นที่ต่อรองและโต้แย้งกับอำนาจได้หลากหลายขึ้น ผู้หญิงม้งกลุ่มนี้ปรับเปลี่ยนวาทกรรมใหม่ที่สั่นไหวไปตามบริบทความสัมพันธ์ขัดแย้งและ

¹⁰ กรองทอง สุตประเสริฐ, “ผู้หญิงม้งค้าผ้าใยกันยุง: จากหมู่บ้านสู่เศรษฐกิจบทบาทวิถี,” *วารสารสังคมศาสตร์* 21(2), (2552): 13-32.

ปรับตัวกลืนกลายเป็นไปกับวัฒนธรรมทั้งไทยและสากลอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ไม่ได้ถูกจำกัดไว้ในพื้นที่เดียวอีกต่อไป

เครือข่ายการค้าของแม่ค้าชาวม้งเป็นมากกว่าพื้นที่สำหรับการทำธุรกิจ แต่ยังเป็นจุดศูนย์กลางของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงผ่านเครือข่าย มิตรภาพและความ เป็นเพื่อนบ้าน นอกจากการแลกเปลี่ยนสินค้าแล้วแม่ค้ายังใช้เครือข่ายนี้เป็นช่องทาง สื่อสารเรื่องราวในชีวิตประจำวัน เช่น สุขภาพ การเดินทาง และการท่องเที่ยว นอกจากนี้ เครือข่ายการค้ายังเป็นเวทีสำหรับแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงใน สังคมชายเป็นใหญ่ แม่ค้าหลายคนพูดคุยถึงปัญหาภายในครอบครัวโดยเฉพาะ ความสัมพันธ์กับสามี เช่น การรับมือกับสามีที่ดื่มสุรานักหรือมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม ผ่านการแลกเปลี่ยนปรับทุกข์ระหว่างกัน ผู้หญิงในเครือข่ายสามารถแบ่งปันวิธีการจัดการ กับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นยุทธวิธีในการต่อรองกับอุดมการณ์ปิตาธิปไตยที่ฝังรากลึกใน สังคมม้ง¹¹

เครือข่ายผ้าใยกัญชง: มรดกทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชาวม้ง

กัญชงเป็นพืชที่อยู่คู่กับสังคมม้งมาอย่างยาวนาน มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับวิถี ชีวิตและวัฒนธรรมของพวกเขา ดังคำบอกเล่าที่ว่า “ถ้าไม่มีหมั้ง (กัญชง) ก็ไม่มีม้ง”¹² สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของพืชชนิดนี้ที่มีบทบาททั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรมของคนม้งเป็นอย่างมาก

ชาวม้งรู้จักการปลูกและใช้กัญชงมาหลายชั่วอายุคน โดยเฉพาะการนำเส้นใยกัญ ชงมาทอเป็นผืนผ้าและใช้ตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม วัฒนธรรมการทอผ้านี้เป็นสิ่งที่แม่ ชาวม้งถ่ายทอดให้ลูกสาวตั้งแต่ยังเยาว์วัย ถือเป็นทักษะพื้นฐานที่ผู้หญิงม้งต้องเรียนรู้ ผ้า ใยกัญชงได้รับความนิยมเพราะมีคุณสมบัติพิเศษคือ เส้นใยแข็งแรงแต่นุ่มกว่าผ้าฝ้าย สวมใส่ เย็นสบาย ดูดความชื้นได้ดีกว่าผ้าไนลอน และอบอุ่นกว่าผ้าลินิน เมื่อผสมผสานกับการปัก ลวดลายอัตลักษณ์ของชาวม้ง ทำให้ผ้าทอใยกัญชงกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าสูง มี เอกลักษณะโดดเด่นและเป็นที่ต้องการในตลาด

เศรษฐกิจผ้าใยกัญชง: จากทุนวัฒนธรรมสู่สินค้าท้องถิ่น

ผ้าใยกัญชงของชาวม้งไม่ได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังเป็น ทุนวัฒนธรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนอีกด้วย ตลาดผ้ากัญชงเติบโตขึ้นทั้ง ในหมู่ม้งด้วยกันและขยายไปสู่ผู้บริโภคภายนอก รวมถึงนักท่องเที่ยวที่ต้องการซื้อ

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² จันทร์ศิริ วาทหงส์ และคณะ, “ปัจจัยการค้าและการค้าเสียงยาเสพติด ในกลุ่มชาวไทยภูเขา เผ่าม้งและลีซอ,” (รายงานศึกษา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547).

สินค้าพื้นเมือง การขายผ้าที่มีเอกลักษณ์เช่นนี้ทำให้บางครอบครัวสามารถสร้างรายได้มากกว่าการทำเกษตร บางบ้านมีการแบ่งหน้าที่กัน โดยที่สามีเข้ามาช่วยภรรยาในกระบวนการเย็บปักถักร้อยเพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมของชาวม้งที่สถานะของผู้ชายและผู้หญิงไม่ตายตัวเหมือนในอดีต และยังเป็นการสร้างเครือข่ายทางการค้าระหว่างคนม้งดอยปุยที่ส่งสินค้าไปขายในตัวเมืองเชียงใหม่บริเวณตลาดวโรรส ซึ่งได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนม้งและคนพื้นเมือง รวมทั้งแม่ค้าและลูกค้าอันเป็นเหมือนเวทีแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างคนพื้นที่สูงกับคนพื้นที่ราบ

ผู้หญิงม้งที่นำเสื้อผ้าไปค้าขายบริเวณนี้เป็นกิจวัตรมักทำให้กลิ่นกลายรับเอาวัฒนธรรมในเมืองมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการพูดภาษากลางในการติดต่อสื่อสาร ทั้งในพื้นที่ตลาดเป็นศูนย์รวมสินค้าของฝากที่รวบรวมลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศไว้ด้วยกัน ซึ่งหมายถึงความจำเป็นต้องใช้ภาษาที่หลากหลายในการติดต่อพูดคุย การปรับตัวทางภาษานี้ได้ยกระดับความสามารถของผู้หญิงม้งกับการปรับตัวให้เข้ากับพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อุปสรรคทางกฎหมายและเครือข่ายการค้าข้ามพรมแดนก็สร้างเครือข่ายให้ผู้หญิงม้งติดต่อกับคนภายนอกได้เพิ่มมากขึ้น แม้ว่าผ้าใยกัญชงจะเป็นที่นิยมและต้องการสูง แต่การผลิตและจำหน่ายยังคงเผชิญกับข้อจำกัดทางกฎหมายของไทยที่เคยห้ามปลูกและใช้กัญชงในอดีต ทำให้คนม้งในประเทศไทยต้องเดินทางไปซื้อเส้นใยกัญชงจากเครือข่ายชุมชนม้งในลาวหรือประเทศเพื่อนบ้านแทน กระบวนการนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างแม่ค้าคนม้งกับภายนอก การเดินทางไปซื้อวัตถุดิบจำเป็นต้องอาศัยทักษะการเจรจาต่อรองและความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง ส่งผลให้เครือข่ายผ้าใยกัญชงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจข้ามพรมแดนที่ขับเคลื่อนโดยชุมชนชาติพันธุ์

เครือข่ายผ้าใยกัญชงเป็นตัวอย่างของการเปลี่ยนทุนวัฒนธรรมให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ ไม่เพียงแต่ช่วยรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวม้ง แต่ยังเป็นช่องทางสร้างรายได้และส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในสังคม การพัฒนาอุตสาหกรรมผ้าใยกัญชงต่อไปควรคำนึงถึงทั้งมิติของกฎหมาย การสนับสนุนจากภาครัฐ และการส่งเสริมการตลาด เพื่อให้ผ้าใยกัญชงเป็นที่รู้จักในวงกว้างและกลายเป็นสินค้าที่สามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

แม้ว่าเครือข่ายนี้จะช่วยให้ผู้หญิงได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์และจิตใจซึ่งกันและกัน รวมถึงช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวเมื่อต้องเผชิญกับโครงสร้างทางสังคมที่กดทับพวกเธอ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของสังคมโดยรวมได้ทั้งหมด แม้ว่าผู้หญิงส่วนหนึ่งยังคงยอมรับอำนาจของผู้ชาย¹³ แต่เป็นอำนาจที่มีเสียงของ

¹³ กรองทอง สุดประเสริฐ, “ผู้หญิงม้งค้าผ้าใยกัญชง: จากหมู่บ้านสู่เศรษฐกิจบทบาทวิถี.”

ผู้หญิงร่วมสะท้อนอยู่ด้วย กล่าวคือผู้หญิงม้งมีอำนาจในการตัดสินใจในบางกรณีมากขึ้น ถึงแม้ว่าไม่ใช่ทั้งหมดก็ตาม ในอีกแง่หนึ่ง เครือข่ายการค้ายังช่วยลดช่องว่างระหว่างชนชั้น และเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผ่านการแลกเปลี่ยนสารทุกข์สุขดิบระหว่างการเดินทางไปซื้อของในประเทศเพื่อนบ้าน สร้างความเกรงใจและลดโอกาสของการปะทะกันโดยตรง นอกจากนี้เครือข่ายการค้าของผู้หญิงยังส่งผลกระทบต่อสถานะของพวกเธอในชุมชนโดยแม้คำที่สามารถสร้างเครือข่ายกว้างขวางซึ่งได้รับการยอมรับมากขึ้น ทั้งในหมู่บ้านพื้นเมืองและชุมชน ส่งผลให้พวกเธอมีอำนาจต่อรองกับผู้ชายในครอบครัวมากขึ้นตามไปด้วย¹⁴

บทสรุป

ผู้หญิงม้งในอดีตมีบทบาทหลักในครัวเรือนและแรงงานภาคเกษตรกรรมโดยอยู่ภายใต้โครงสร้างสังคมปิตาธิปไตยที่ให้สิทธิทางเศรษฐกิจและการศึกษาแก่ผู้ชายมากกว่า อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในดอยปุยส่งผลให้ผู้หญิงม้งมีบทบาทที่กว้างขึ้น โดยมีปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน ได้แก่ อิทธิพลของแนวคิดคอมมิวนิสต์แม้ดอยปุยไม่ได้เป็นฐานที่มั่นของคอมมิวนิสต์โดยตรง แต่แนวคิดเรื่องความเสมอภาคที่แพร่กระจายเข้ามาส่งผลให้ผู้หญิงม้งเริ่มมีบทบาททางสังคมที่กว้างขึ้น โครงการหลวงและการศึกษาการเข้าถึงการศึกษาที่มากขึ้นช่วยให้ผู้หญิงมีโอกาสทำงานนอกภาคเกษตร เช่น การค้าขาย งานบริการ และการแปรรูปสินค้าเกษตร ส่งผลให้สถานะของพวกเธอในครอบครัวและสังคมสูงขึ้น เศรษฐกิจท่องเที่ยว การเติบโตของการท่องเที่ยวทำให้ผู้หญิงม้งเปลี่ยนบทบาทจากแรงงานในไร่และครัวเรือนสู่การเป็นผู้ประกอบการหาเลี้ยงครอบครัว พวกเธอจึงมีรายได้และอำนาจต่อรองในการตัดสินใจมากขึ้น แม้ผู้หญิงม้งดอยปุยจะมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ แต่พวกเธอยังไม่สามารถก้าวข้ามโครงสร้างปิตาธิปไตยได้อย่างสมบูรณ์ ยังคงมีข้อจำกัดในบางด้าน เช่น การทำงานที่ต้องใช้แรงงานหนักหรือการมีบทบาทในในระดับโครงสร้างสังคม อย่างไรก็ตามพวกเธอสามารถต่อรองบทบาทและอำนาจผ่านการสร้างเครือข่ายทางเศรษฐกิจและเครือข่ายเศรษฐกิจของผู้หญิงม้ง ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงช่องทางทำมาหากินแต่ยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ชีวิต และการต่อรองกับอำนาจในสังคมชายเป็นใหญ่ เครือข่ายเศรษฐกิจเหล่านี้ช่วยให้ผู้หญิงม้งดอยปุยสามารถสร้างอำนาจต่อรองในสังคมปรับตัวเข้ากับเศรษฐกิจยุคใหม่และเพิ่มบทบาทของตนเองในพื้นที่สาธารณะ แม้พวกเธอจะยังคงอยู่ภายใต้กรอบของโครงสร้างปิตาธิปไตย แต่ก็สามารถใช้เครือข่ายทางเศรษฐกิจเป็นกลไกในการเปลี่ยนแปลงสถานะของตนเองและชุมชน

¹⁴ เสาวนีย์ น่านวล, “ผู้หญิงม้งชายขอบ : การเปิดพื้นที่และการเพิ่มพลังต่อรองความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศในบริบทข้ามถิ่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการพัฒนาระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554).

รายการอ้างอิง

- กัลยา จุฬารัฐกร. “เรื่องเล่าคนพลัดถิ่น: กรณีศึกษาผู้หญิงม้งพลัดถิ่นกลุ่มหนึ่งในอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.
- กรองทอง สดประเสริฐ. (2552). “ผู้หญิงม้งค้าผ้าใยกันซุง: จากหมู่บ้านสู่เศรษฐกิจสหภาพวิถี.” *วารสารสังคมศาสตร์* 21(2), 13-32.
- เต็งเม็ง อย่างลือชัย. “บทบาทหญิงชายในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชนเผ่าม้งจากมุมมองของผู้ชายม้ง: กรณีศึกษาหมู่บ้านวังฮือ เมืองทุลคม แขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสตรีศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- นิภาพรรณ เจนสันติกุล. “ความหลากหลายทางชาติพันธุ์กับประชาคมอาเซียน: ปัญหาและข้อพิจารณา.” *วารสารนักบริหาร* 35(2), (2558): 40-41.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. “ระบบการศึกษาและภาษาในกระบวนการสร้างรัฐชาติไทย.” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่* 19(1), (2550): 280-305.
- ภูธเรศวร์ แซ่ลี. “ความเท่าเทียมทางเพศ: บทบาทเครือข่ายสตรีม้งในประเทศไทย.” ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2564.
- มุกิตา เจริญสุข. “แนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พ.ศ. 2515-2525.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2562.
- ยุพิน เจริญสุข. “อัตลักษณ์และตัวตนความเป็นชาติพันธุ์ของผู้หญิงม้ง: กรณีศึกษาแบบอัตชีวประวัติ.” *วารสารวิทยาการ*, 10(1), (2556): 109-114.
- ยศ สันตสมบัติ. *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2551.
- ลีศักดิ์ ฤทธิ์เนติกุล และคณะ. “โครงการวิจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งดอยปู่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่.” รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
- วิไลวรรณ เดชดอนบม. “ม้งดอยปู่.” วิกิชุมชน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 17 กุมภาพันธ์ 2566, <https://wikicomunity.sac.or.th/community/21>, สืบค้นเมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2568.
- วุฒินันท์ แท่นนิล. “การสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อหลีกเลี่ยงหนีความเป็นชายขอบของบ้านคา อำเภอบ้านคา จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

- หทัยชนก สีหะวงศ์. “การพัฒนาพื้นที่สูงของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านแม่สาบน้อย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2564.
- อดิศร ภูสาระ และ สุมาลินี สาดสำอาง, “การสร้างพื้นที่ทางสังคมของม้งดอยยาว ดอยผาหม่น จังหวัดเชียงราย” *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ* 15(1) (มกราคม-มิถุนายน 2565): 17-29.
- อดิศร ภูสาระ. “พลังอำนาจแฝงของสตรีม้ง: กลุ่มอาชีพนอกภาคการเกษตร.” *วารสารนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์และ สังคมศาสตร์*, 7(2), (2566): 153-165.
- อภิสิทธิ์ ลีเลิศ และวรวรรณ เหมชะญาติ. “การพัฒนากรอบแนวคิดการวิเคราะห์แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครองในกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง.” *วารสารครุศาสตร์*, 48(3), (2563): 393-394.
- อรัญญา ศิริพล. “ฝันกับคนม้ง: พลวัตความหลากหลายและความซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. “พหุวัฒนธรรมในบริบทของการเปลี่ยนผ่านทางสังคมและวัฒนธรรม.” ใน *รัฐชาติและชาติพันธุ์*. บรรณาธิการโดย พงศกร โสระสิงห์. สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัด เชียงใหม่, ม.ป.พ..
- อานันท์ กาญจนพันธ์. “มองข้ามวัฒนธรรมสู่การเรียนรู้ที่ชายขอบสังคมไทย.” ใน *คนใน: ประสบการณ์ภาคสนามของนักมานุษยวิทยาไทย*. บรรณาธิการโดย ปรีตรดา เฉลิมเผ่า กออนันตกุล. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2545.
- อิมธิรา อ่อนคำ และ Gao Jingjing. “วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง: กรณีศึกษาบ้านแม่สาบใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่.” *ศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 16(1), (2564): 27-44.
- อัญชลี รัตน์ะ. “ว่าด้วยความแตกต่างหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรมและชาติพันธุ์ในสังคมไทย.” *วารสารสังคมมนุษย์* 31(2), (2556): 36-41.